

48. Федченко П. Український рух у ХХ столітті / П. Федченко. – Лондон, 1959. – 267 с.
49. Шемет С. Микола Міхновський // Хліборобська Україна (Відень) / С. Шемет. – 1924–1925. – Кн. 5. – С. 3–24.
50. Шляхом національного відродження: національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900–1907 / Авт. кол. В. Колесник, О. Рафальський, О. Тимошенко – К.: Стило, 1998. – 226 с.

© **Викторія Дмитрушко**
(Київ)

ОТОБРАЖЕНИЕ ИДЕИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМА В ПРОГРАММНЫХ ДОКУМЕНТАХ И КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРОЕКТАХ УКРАИНСКИХ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ НАЧАЛА ХХ ВЕКА: ИСТОРИОГРАФИЯ

Рассматривается историография вопроса идеи парламентаризма в программных документах и конституционных проектах украинских политических партий начала ХХ века.

Ключевые слова: украинские политические партии, программные документы, парламентаризм, современная украинская историография.

© **Viktoria Dmytrushko**
(Kyiv)

DISPLAY OF THE IDEAS OF PARLIAMENTARISM IN PROGRAM DOCUMENTS AND CONSTITUTIONAL PROJECT OF UKRAINIAN POLITICAL PARTIES IN EARLY TWENTIETH CENTURY: HISTORIOGRAPHY

The article reveals the questions of place of the idea of parliamentarism in the program documents and constitutional projects of Ukrainian political parties in early twentieth century.

Keywords: Ukrainian political parties, policy documents, parliamentarism, modern Ukrainian historiography.

До редакції надійшла 10.12.2012.

УДК 930(47)084:[342.52(477)]193/199

© **Катерина Левицька**
(Київ)

ВИСВІТЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКОНОДАВЧИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ УРСР РАДЯНСЬКОЮ ІСТОРІОГРАФІЄЮ

З позицій сьогодення критично аналізується наукова література щодо діяльності законодавчих органів влади УРСР, подається періодизація вивчення проблеми.

Ключові слова: законодавчі органи влади, УРСР, радянська історіографія, Конституція УРСР, Верховна Рада.

Історія радянського парламентаризму, зважаючи на перекичування у тлумаченні цього терміну, негативне ставлення до парламенту як породження «буржуазного» західного світу, порізному відображена на сторінках наукових видань. Йдеться про праці радянських учених І. Беспалова, І. Богодиста, П. Василенка, В. Гончаренка, І. Золотоверхого, О. Зубаня, Д. Керімова, М. Кириченка, І. Кошарного, Б. Кравцова, І. Кузнецова, А. Лепьошкіна та ін. Зважаючи на те, що про парламентаризм у класичному розумінні можна говорити лише за наявності самого парламенту з властивими йому функціями та повноваженнями, а головне, реальною законотворчою діяльністю, то у випадку радянської України історію парламентаризму можна умовно виводити з 1937 р., коли у Конституції УРСР усі законодавчі прерогативи були віддані Верховній Раді (далі – ВР).

Умовно в дослідженні історії радянського парламентаризму можна виділити кілька історіографічних періодів: 1) кінець 1930-х рр. –

початок 1950-х рр.; 2) друга половина 1950-х – середина 1980-х рр.; 3) 1985–1991 рр.

Першу групу літератури, що стосується проблем суспільно-політичного життя України, становлять публікації, присвячені розвитку державного будівництва в СРСР та УРСР у 1940–1950-х рр. Однак, радянська історіографія вирізнялася однобічністю підходів, ідеологічною запрограмованістю висновків, що негативно позначалося на наукових пошуках істориків, призводило до спотворення минулого.

Слід зауважити, що з початку 1930-х і до середини 1950-х рр. історія парламентаризму в радянському розумінні взагалі залишалася поза дослідницьким процесом. Основна причина цього – жорстока і безглузда боротьба з так званим «націоналістичним ухилом». Боротьба розгорнулася в КП(б)У на ґрунті відомої тези Й. Сталіна про «загострення класової боротьби» та наявності в радянських республіках «позвучого» націоналізму.

Після прийняття Конституції УРСР 1937 р. науковці намагалися обґрунтувати підходи до розуміння правової природи Президії ВР УРСР [35].

Роль головного орієнтира у цей період, який задавав – аж до появи більш детальних «Тез» 1954 р. – загальну призму офіційного тлумачення української історії, відіграла постанова Центрального Комітету Комуністичної партії України (далі – ЦК КП(б)У) від 29 серпня 1947 р. «Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР», яка увінчала розгромну ідеологічну кампанію, спрямовану на «боротьбу проти буржуазно-націоналістичної школи М. Грушевського» [40, с. 80–89]. Крім того, взірцем для інтерпретації українського минулого слугувала «Історія ВКП(б). Короткий курс» (М., 1938). У постанові 1947 р. стверджувалась хибність наслідування концепції «буржуазно-націоналістичної історіографії». Фактично цим приписом заперечувався не тільки спосіб «розгляду історії України ізольовано від історії інших народів» – було дискредитовано цілу українську історіографічну традицію. Текст постанови схематично накреслив і основні концепції, які мали забезпечити історичними аргументами майбутню «Історію України», підготовка якої була визначена як головне завдання колективу Інституту історії України. Так, викладаючи події 1917–1945 рр., необхідно було показати, що «партія більшовиків та її вожді (...) розгромили українських націоналістів та забезпечили встановлення і зміцнення радянської влади в Україні...» [40, с. 83–84]

Приводом для оприлюднення напрацьованих історіографічних директив стала підготовка до відзначення 300-річного ювілею Переяславської угоди. В арсеналі пропагандистських методів обробки громадської думки чільне місце посіли «Тези» 1954 р. Головну роль у їх написанні відіграли українські історики Інституту історії України [10]. Як зауважує В. Яремчук, «Тези» з'явилися на тлі послаблення політики централізації, відмови від відверто репресивних методів «регулювання» національних відносин і водночас – успадкування ідейних підвалин пізньосталінської політики щодо України [42, с. 38]. Автор піддає критиці твердження про те, що завдяки жовтневим подіям 1917 р. український народ «добився здійснення своєї споконвічної мрії – створення дійсно вільної, суверенної національної держави» [42, с. 47–49].

Партійні вказівки щодо підходів до висвітлення українського минулого знайшли своє

втілення у підготовленій групою співробітників Інституту історії України АН УРСР наприкінці 1940-х – на початку 1950-х рр. узагальнюючій праці «Історія Української РСР» [14].

Наступний історіографічний період умовно розпочинається з 1956 р. Поштовхом до постановки нових офіційних версій української історії став XX з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу (далі – КПРС). Обмежене викриття на ньому злочинів Й. Сталіна змусило науковців дещо переглянути свої версії оцінки історії України. Проте викривальна доповідь М. Хрущова не носила директивний характер, а отже не була для істориків прямою вказівкою до дій. Тим більше, що половинчасте трактування самої особи Й. Сталіна як вірного «марксиста-ленінця» та водночас трагічної особистості, яка заради збереження країни змушена була йти на жахливі злочини, не давало змоги дослідникам визначитися зі своїми оцінками.

Двома подіями, які стали результатом і водночас виявом змін у ставленні влади до української історії, стало заснування в 1957 р. «Українського історичного журналу» та перевидання другого тому «Історії Української РСР». Про половинчастість цих наче позитивних змін засвідчила постанова ЦК КПРС від 9 березня 1957 р. «Про журнал «Вопросы истории». Науковці, які об'єдналися навколо цього видання, були звинувачені у серйозних методологічних помилках та відході від ленінських принципів партійності [36, с. 381–382]. Документ символізував наступ на будь-які спроби відійти від офіційних тверджень при висвітленні минулого [17]. Під впливом цієї постанови відбулося звуження меж дозволеного шляхом ідеологічної обробки «незручних» істориків.

Надалі було обрано курс на розробку цілісного курсу української історії, від її витоків і до кінця 1950-х рр. Йшлося про підготовку 12-томного видання історії УРСР [42, с. 69–70]. Проте, саме на зламі 1950–1960-х рр. історики отримали інші вказівки – повернутися до висвітлення «здобутків соціалізму», сконцентруватися на питаннях практичного значення. У 1960 р. прийнято постанову ЦК КПРС «Про завдання партійної пропаганди в сучасних умовах» та, відповідно, постанову ЦК КПУ «Про стан ідеологічної роботи на Україні та заходи з її поліпшення». Остання зобов'язувала кафедри суспільних наук і науководослідні установи УРСР зосередити свою увагу на вивченні «закономірностей переростання соціалізму в комунізм».

У науковій літературі перші спроби дослідити діяльність Верховної Ради пов'язують із працями І. Беспалого. Вчений дав ґрунтовне пояснення причин непостійному характеру

діяльності Ради. Зокрема, науковець зазначає, що «депутати Верховної Ради – працівники соціалістичної промисловості, науки і культури, громадських і державних установ беруть активну участь у повсякденній діяльності установ, (...) а не є професійні парламентарі» [2, с. 7–8]. Радянський дослідник наводив багато аргументів на користь великої зайнятості депутатів, оскільки вони брали активну участь у соціалістичному будівництві, у тісному спілкуванні з виборцями. Іншою причиною такого явища І. Беспалий виділяє те, що Верховна Рада покликана була вирішувати лише основні, найважливіші питання державного життя.

Парламент і парламентаризм характеризувались в аспекті «викриття реакційної сутності буржуазної державної машини», хоча до них проявлявся певний інтерес за змістом відомої тези В. Леніна щодо використання парламентів робочим класом у боротьбі за завоювання політичної влади. Водночас були сформульовані й визначення парламентаризму. Одним із перших запропонував відповідне поняття Й. Левін: «Буржуазна наука визначає парламентаризм як режим, який характеризується парламентськими кабінетами і парламентською відповідальністю уряду» [25, с. 79].

У 1960 р. побачив світ популярний виклад історії України, підготовлений О. Касименком [18]. Це була єдина узагальнююча праця з історії України, яка вийшла в світ між виданням праць загального характеру середини 1950-х та середини 1960-х рр. Вона теж не характеризується об'єктивністю.

Двотомник «Історії Української РСР» 1967 р. ґрунтувався на змісті аналогічного видання 1957 р. [13]. У порівнянні з виданням 1953 р., до першого тому були включені окремі матеріали про Україну 1923–1925 рр.

На середину 1960 – початок 1970-х рр. припадають дві події – зміна державного керівництва в УРСР і СРСР, що помітно відобразилося на політичному житті республіки. Для істориків це означало припинення спроб висвітлення трагічних сторінок історії СРСР і намагання реанімувати відретушовану її сталінську версію. У 1967 р. з'явилася постановова «Про заходи по подальшому розвитку суспільних наук і підвищенню їхньої ролі в комуністичному будівництві», що вказала курс на «лакування» історії [4, с. 427–441].

У цей період побачила світ низка наукових публікацій, підготовлених радянськими правниками. Так, на думку М. Кириченка, Б. Кравцова, А. Лепшошкіна, Президія Верховної Ради була «комітетом із завідування справами законодавчого органу», «органом Верховної Ради», «орга-

нічною частиною Верховної Ради», що здійснював функції найвищого органу влади [20, с. 40; 21, с. 78; 26, с. 431]. Висловлювалася також думка, згідно з якою, Президія Верховної Ради була найвищим органом державної влади, але тільки у період між сесіями Верховної Ради [19, с. 100]. Існувала також точка зору, що Конституція СРСР 1936 р. і прийняті на її основі Конституції союзних республік наділяли Президію Верховної Ради статусом особисто самостійного найвищого органу державної влади зі своїми специфічними функціями [41, с. 139; 2, с. 10–11; 3, с. 161–162].

У другій половині 1960-х – на початку 1970-х рр. було видано низку узагальнюючих праць з історії України та її спеціальних проблем. Більшість синтетичних досліджень виходили з нагоди 50-ї річниці «Великого Жовтня» і мали ілюструвати «звершення» українського народу в радянський період при «братерській допомозі» інших народів СРСР і керівництві Компартії. Найважливішим із таких видань була нова версія двотомної академічної «Історії Української РСР» (1962–1967 рр.). Передумовою до початку роботи над цією працею була поява дванадцяти томів «Истории СССР с древнейших времён...». Проте у виданні не досліджувалася окремо діяльність законодавчих органів влади.

У другій половині 1970-х – першій половині 1980-х рр. з'являються дослідження, в яких виразно звертається увага на подвійний характер Верховної Ради, яка поєднувала в собі нехарактерні для парламенту функції. Так, на думку радянської дослідниці Л. Кривенко, Конституція СРСР 1936 р. і, відповідно, Конституції союзних республік 1937 р. «встановили два найвищих органи державної влади: Верховна Рада і Президія Верховної Ради» [22, с. 139]. Це суперечило класичним уявленням про законодавчий орган влади. Деякі дослідники вважали, що Президія Верховної Ради мала подвійну природу. З одного боку, вона була органом Верховної Ради, а з другого – самостійним найвищим органом влади [1, с. 141–142]. Існування такого розмаїття думок стосовно правового статусу Президії Верховної Ради можна пояснити недостатньо чіткою визначеністю цього статусу Конституцією УРСР 1937 р.

Нова Конституція УРСР 1978 р. встановлювала дещо двоїстий характер повноважень для Президії ВР. З одного боку, як на це звертає увагу переважна більшість дослідників, це був орган Верховної Ради, а з іншого – інституція, наділена правом здійснення функцій найвищого органу державної влади УРСР у період між сесійними засіданнями. Такий двоякий

конституційний статус Президії Верховної Ради УРСР обумовив появу різних поглядів серед вчених-конституціоналістів стосовно місця і ролі Президії ВР, визначених новими Конституціями СРСР та УРСР.

На переконання А. Лук'янова, відповідно до Конституції СРСР 1977 р., єдиним найвищим представницьким органом державної влади виступала Верховна Рада, яка здійснювала свої повноваження як безпосередньо під час сесій усім депутатським корпусом, так і під час роботи різних комісій, парламентських комітетів та підкомітетів, через Президію ВР [27, с. 88].

Відомий дослідник В. Гончаренко, аналізуючи зміст першої Конституції УСРР 1919 р., зауважує, що Основний Закон приймався в умовах жорсткої боротьби з дрібнобуржуазними, націоналістичними партіями, які наполягали на запровадженні парламентаризму, а не розпорошенні законодавчих прерогатив між кількома органами влади, що мали одночасно законодавчі та виконавчі функції [6, с. 12–13]. Автор аргументовано говорить про доцільність такого заперечення принципу поділу влади і що саме у такий спосіб «система державних органів республіки почала нагадувати відлагоджений механізм».

Здебільшого зазначалося, що Президія Верховної Ради УРСР наділялася правом здійснювати повноваження, які Верховними Радами насправді не здійснювалися. Зокрема, йдеться про такі повноваження, як контроль за дотриманням Конституції, нагородження почесними відзнаками, нагородами, присвоєння почесних звань, ратифікація та денонсація міжнародних договорів, вирішення питань громадянства. І. Кузнецов зауважує, що такі прерогативи треба визнавати типовими для колегіального глави держави [23, с. 28].

С. Заремба у дусі часу говорить, що принципи Конституції стали юридичною основою для зламу старого, буржуазного державного апарату та створення нового радянського, а головне – зосередження всієї повноти влади в руках Рад [11, с. 20]. Стаття сповнена пафосу на користь тісного сплетіння законодавчих функцій кількох владних інституцій, яке панувало до 1929 р.

Не вирізняється об'єктивним аналізом і публікація І. Ткаленка [39]. Так, автор розглядає принципи формування ВР, зміни у віковому цензі, які були запроваджені протягом 1940–1970-х рр. Крім конституційних актів, дослідником проаналізовано норми, що регулювали в різні часи діяльність ВР. Так, автором звертається увага на Закон про порядок

відкликання депутата, з якого можна дізнатися про взаємовідносини депутатів із виборцями, правові норми, які регулюють порядок відкликання депутата.

А. Таранов розглядає функції та повноваження Верховної Ради УРСР за Основним Законом 1978 р. [38]. Правознавець підміняє ґрунтовний аналіз тексту Конституції загальними фразами та зайвою увагою до другорядних питань. Стосовно функціонування законодавчої гілки влади, то автор обмежується лише посиланням на збереження положень Конституції 1937 р. і зауважує, що до згаданих прав новий Основний Закон додає право законодавчої ініціативи Верховній Раді УРСР.

Саме у цей період було реалізовано наміри щодо видання історії УРСР. У десяти книгах видання втілено найповнішу і деталізовану версію бачення історії України історіографією в УРСР [16]. Сьомий та восьмий томи видання відображають зміни в житті республіки в умовах радянського режиму. Ще відчутнішим стало повернення до всебільшого возвеличування Компартії, її ролі у творенні української радянської державності.

У заключний період існування СРСР (1985–1991 рр.) почався перегляд радянської історії, її ключових подій і явищ, ролі окремих осіб, а згодом – принципів засад, теоретико-методологічних підходів до вивчення минулого. У другій половині 1980-х рр., поступово долаючи усталені штампи і стереотипи, науковці все більш зважено, різнопланово та об'єктивно аналізували історію радянського державотворення. Однак, наприкінці 1980-х рр. ще зберігалася тенденція до критики «буржуазних пережитків» та боязнь перед запровадженням реального парламентаризму в практику.

У другій половині 1980-х рр. дослідники намагалися більше уваги присвятити аналізу змісту окремих дефініцій, що характеризували діяльність Верховної Ради – зведенню їх до класичного розуміння. Науковці більш відверто вказували на явні перекручування у розумінні парламенту та парламентаризму, які своїми витокami сягають ще ленінських творів. Так, за радянських часів термін «парламент» об'єктивно не міг бути узгоджений з існуючою тоді теорією та практикою державного владарювання. Він застосовувався тільки для характеристики «буржуазної державності». Загальноживаною стала фраза «криза буржуазного парламентаризму» в усіх підручниках із державного права СРСР [8; 30].

Навіть у часи перебудови, коли, здавалося б, мали бути відроджені демократичні засади, парламентаризм залишався в наукових ко-

лах найбільш критикованим. Так, І. Степанов посилається на загальновідому тезу В. Леніна про шкідливість перетворення депутатів у справжніх «парламентаріїв», негативних наслідках «відірваності представницьких установ від виборчого корпусу» [37, с. 9]. Найбільш негативним явищем парламентаризму автор вважає принцип розподілу влади. Звідси, на його думку, випливає принцип структурно-функціональної конструкції народовладдя, суть якої і полягає у злитті законодавчої та виконавчої влади.

Подібні думки висловлюються і в статті Б. Лазарева [24]. Так, аналізуючи значення принципу розподілу влади між трьома гілками, він вважає це ознакою демократичності, хоча подає низку критичних аргументів у бік «буржуазного» парламенту в США, Англії, Франції. На думку дослідника, виправдовує себе зосередження законодавчих функцій у руках Верховної Ради, але недоцільною є заборона втручання Ради у дії виконавчої гілки.

У 1980-х рр. серед більшості дослідників зберігалася традиція «співати дифірамби» найкращій політичній системі у світі. Йдеться про роботи С. Бобровніка, В. Гончаренка, А. Іванченко, В. Микитюка, А. Таранова.

Аналізуючи повноваження Верховної Ради УРСР за Конституцією 1937 р., В. Гончаренко активно посилається на ленінські принципи, які покладено в основу її функціонування [5]. Правник піддає критиці реформу, яку запровадив Й. Сталін, зосередивши законодавчі функції в руках Верховної Ради. «Монопольне право цього органу на законодавство призводило до того, що у нього під час короткотривалих сесій уже не лишалося часу виконувати верховне управління та верховний контроль...», – зазначає автор [5, с. 26]. Також, зауважує він, Конституція 1937 р. корінним чином змінила порядок формування найвищого представницького органу влади УРСР.

В. Гончаренко проаналізував здійснення Верховною Радою УРСР функції контролю за органами влади протягом 1985–1990 рр. [7]. Так, зауважує він, механізм здійснення контролюючої функції закладений у самій Конституції УРСР. На його переконання, ця функція дозволяла радянському парламенту слідкувати за дотриманням законності в республіці. Також цією функцією була наділена і Президія ВР УРСР [7, с. 23].

У такому ж ракурсі написана і стаття А. Іванченка, який використовує термін «парламентарій» у негативному сенсі [12]. Сплетіння в єдине ціле двох гілок влади А. Іванченко вважає позитивом, оскільки у

такий спосіб використовуються різні форми участі в управлінні державою. Однак неприпустимою є узурпація повноважень, які належали суто Верховній Раді.

Децю радикальнішими виглядають оцінки Е. Скрипильова та Б. Ебзеєва [34, с. 42–48; 9, с. 3–10].

Е. Скрипильов досить критично характеризує розпорошеність законодавчих функцій між чотирма органами влади, яка панувала до 1929 р. Особливо негативно автор оцінює залишкові явища, які збереглися навіть у 1980-х рр. щодо розуміння ролі парламенту [34, с. 48]. На його думку, багато рішень, які по Конституції повинні були б входити в компетенцію сесій ВР СРСР і ВР УРСР та Президій, приймалися виконавчо-розпорядчими органами, у першу чергу міністерствами. На думку дослідника Б. Ебзеєва, політична система кінця 1980-х рр. потребувала серйозних змін у напрямку перетворення держави у правову, чіткому розподілі гілок влади [9, с. 8–11].

Окремі аспекти історії радянського парламентаризму розглядалися в дисертаційних дослідженнях. Повноваження Президії ВР відображено в роботі М. Сафарової. На її думку, головна специфіка Президії Верховної Ради полягала у тому, щоб відповідно до Конституції 1978 р. вона перетворилася на орган Верховної Ради – Президія входить до системи ВР як її складова частина [33, с. 9]. Авторка особливо підкреслює, що «спільність функцій Президії і Верховної Ради охоплює не всі функції Верховної Ради, сукупність яких характеризує її як найвищий орган влади союзної республіки» [33, с. 9, 10].

Досить критично поставилася до популярної серед радянських науковців, які досліджували історію діяльності Верховної Ради та її повноваження, думки про те, що Президію можна вважати найвищим представницьким органом державної влади в період між сесіями Верховної Ради СРСР, Н. Онишко. На її переконання, «ні політичне, ні юридичне, ні фактичне положення Президії Верховної Ради СРСР не дає підстав для такої характеристики навіть за наявності пом'якшуючого доповнення» [31, с. 12].

Р. Матчанов зауважує, що своєрідність положення Президії Верховної Ради за Конституцією 1978 р. полягає у тому, що вона виступає як самостійний орган, що здійснює функції найвищого органу державної влади зі своїми повноваженнями, і є постійно діючим органом Верховної Ради, що здійснює низку функцій у період між сесіями. Вона обирається Верховною Радою, є її Президією, її органом, її

представником, що здійснює в необхідних випадках її функції [29].

На межі 1980-х – 1990-х рр. побачили світ перші нонконформістські праці узагальнюючого характеру з новітньої історії України, які започатковували критичне переосмислення сталінізму та його доби – «Про минуле – заради майбутнього», «Маршрутами історії», «Сторінки історії України: XX століття». У наукових статтях і монографічних роботах В. Даниленка, Г. Касьянова, С. Кульчицького, Ю. Шаповала, І. Кураса, Н. Гордійчука, І. Ляшенко та інших зроблено перші спроби критичного аналізу суті радянської соціально-економічної та політичної системи [28; 32].

Таким чином, аналіз літератури радянського часу, в якій піднімаються проблеми функціонування законодавчої влади в УСРР та УРСР, засвідчив кілька важливих моментів. По-перше, завідомо негативне ставлення «вождів революції» до парламентаризму як буржуазно-

го пережитку, відобразилося на дослідженнях усієї радянської епохи. Відповідно цим можна пояснити відсутність ґрунтовних комплексних праць із цієї проблематики. Дослідники обмежувалися аналізом змісту радянських Конституцій, розглядом повноважень окремих органів влади, однак не створено цілісного викладу історії законодавчої влади в радянській Україні. По-друге, ідеологічний пресинг, посилюючись або послаблюючись у залежності від зміни найвищого радянського керівництва, відображався на динаміці досліджень, які почали з'являтися лише у другій половині 1950-х рр., а також на оцінках, тому навіть ті праці, які торкалися цієї проблеми, були далекі від об'єктивності. По-третє, прерогатива дослідження правового статусу Верховної Ради, її Президії, відтворення механізму діяльності законодавчих органів влади в УРСР належала правознавцям. З певних причин ця тематика не входила в поле історичних досліджень.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Барабашев Г. Советское строительство / Г. Барабашев, К. Шеремет. – М.: Юрид. лит., 1974. – 310 с.
2. Беспалый И. Президиум Верховного Совета союзной республики / И. Беспалый. – М.: Госюриздат, 1959. – 280 с.
3. Василенко П. Органы советского государства и их система на современном этапе / П. Василенко. – М.: Изд-во МГУ, 1967. – 340 с.
4. Вопросы идеологической работы КПСС: Сб. док. (1965–1973 гг.). Изд. 2-е, доп. – М., 1973. – 520 с.
5. Гончаренко В. Верховна Рада УРСР за Конституцією республіки 1937 р. / В. Гончаренко // Проблеми правознавства. – 1991. – № 52. – С. 23–28.
6. Гончаренко В. Первая Конституция Украинской ССР / В. Гончаренко // Проблемы социалистической законности. – 1983. – № 11. – С. 10–17.
7. Гончаренко В. Сессионная форма контроля Верховного Совета УССР за деятельностью органов государственного управления / В. Гончаренко // Проблемы социалистической законности. – 1991. – Вып. 25. – С. 22–29.
8. Государственное право буржуазных и освободившихся стран: Учебник / под. ред. Б.А. Стародубского, В.Е. Чиркина. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Высшая школа, 1986. – 226 с.
9. Эбзеев Б.С. Сущность советской конституции в свете нового политического мышления / Б.С. Эбзеев // Советское государство и право. – 1990. – № 12. – С. 3–11.
10. Єкельчик С. Імперія пам'яті: російсько-українські відносини в радянській історичній уяві. – К.: Критика, 2008. – 304 с.
11. Заремба С.З. З історії Конституції Української РСР / С.З. Заремба // Трибуна лектора. – 1978. – № 4. – С. 20–22.
12. Иванченко А.В. Демократические институты в истории советского государства / А.В. Иванченко // Советское государство и право. – 1989. – № 1. – С. 118–126.
13. Історія Української РСР: У 2 т. / Редкол.: К.К. Дубина (голов. ред.), І.О. Гуржій (заст. гол. ред.), В.А. Дядиченко, О.К. Касименко, М.І. Супруненко, Ф.П. Шевченко. АН УРСР. Ін-т історії. – К.: Наук. думка, 1967. – Т. 1. – 807 с.
14. Історія Української РСР: У 2-х т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953. – Т.1. – 1953. – 570 с.
15. Історія Української РСР: У 2-х т. – К.: Вид-во АН УРСР, 1956. – Т. 2. – 620 с.
16. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн. Т. 8: Радянська Україна в період зміцнення соціалізму і поступового переходу до комунізму (1945–70-ті роки). Кн. 2: Українська РСР в період розвинутого соціалізму і будівництва комунізму (кінець 50-х – 70-ті роки) / АН УРСР. Ін-т історії; Голов. редкол.: Ю.Ю. Кондуфор (голов. ред.) та ін.; редкол. тому: А.В. Лихолат (відп. ред.) та ін. – К.: Наук. думка, 1979. – 698 с.
17. Касименко А. Задача развития исторической науки на Украине / А. Касименко // Коммунист Украины. – 1958. – № 8. – С. 32–37.

18. Касименко О. Історія Української РСР: Популярний нарис / О. Касименко. – К.: АН УРСР, 1960. – 308 с.
19. Керимов Д. Законодательная деятельность Советского государства (Основные принципы и организационные формы) / Д. Керимов. – М.: Госюриздат, 1955. – 150 с.
20. Кириченко М. Высшие органы государственной власти в СССР / М. Кириченко. – М.: Госюриздат, 1952. – 96 с.
21. Кравцов Б. Верховный Совет СССР / Б. Кравцов. – М.: Госюриздат, 1954. – 128 с.
22. Кривенко Л. Конституция СССР и развитие законодательной деятельности Верховных Советов союзных республик (сравнительно-правовой анализ) / Л. Кривенко. – К.: Наук. думка, 1982. – 288 с.
23. Кузнецов И. Новое в конституционном регулировании компетенции Верховного Совета СССР и его Президиума / И. Кузнецов // Всесоюзный научно-исследовательский институт советского законодательства. Проблемы совершенствования советского законодательства. Труды. – М.: ВНИИ сов. законодательства, 1978. – Вып. 11. – С. 22–32.
24. Лазарев Б. «Разделение властей» и опыт Советского государства / Б. Лазарев // Коммунист. – 1988. – № 16. – С. 42–52.
25. Левин И.Д. Современная буржуазная наука государственного права. Критика основных направлений / И.Д. Левин. – М.: Изд-во АН СССР, 1960. – 426 с.
26. Лепёшкин А. Курс советского государственного права / А. Лепёшкин, А. Ким, Н. Мишин, П. Романов. – М.: Госюриздат, 1962. – 591 с.
27. Лукьянов А. Развитие законодательства о советских представительных органах власти (Некоторые вопросы истории, теории и практики) / А. Лукьянов. – М.: Юрид. лит., 1978. – 120 с.
28. Маршрутами історії / Упоряд. Ю.І. Шаповал; Редкол. Ф.М. Рудич, І.Ф. Курас та ін. – К.: Політвидав України, 1990. – 655 с.
29. Матчанов Р. Юридическая природа актов Президиума Верховного Совета союзной республики: автореф. дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право» / Р. Матчанов. – Ташкент, 1982. – 25 с.
30. Мишин А.А. Государственное право буржуазных и развивающихся стран: учебник / А.А. Мишин, Г.В. Барабашев. – М.: Юридическая литература, 1989. – 487 с.
31. Онишко Н. Президиум Верховного Совета СССР (статус и основные направления деятельности по Конституции СССР 1977 г.): автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право» / Н.В. Онишко. – М., 1989. – 24 с.
32. Про минуле – заради майбутнього: збірник статей / Упор. Ю.І. Шаповал; І.Ф. Курас та ін. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1989. – 408 с.
33. Сафарова М. Президиум Верховного Совета союзной республики: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право» / М. Сафарова. – М., 1987. – 22 с.
34. Скрипилёв Е.А. Роль В.И. Ленина в законодательной работе советского государства / Е.А. Скрипилёв // Советское государство и право. – 1988. – № 4. – С. 42–48.
35. Советское государственное право: учеб. для юрид. нн-тов / Под. общ. ред. А.Я. Вышинского. – М., 1938. – 230 с.
36. Справочник партийного работника. – М., 1957. – 520 с.
37. Степанов И.М. Социалистический конституционализм: сущность, опыт, проблемы / И.М. Степанов // Советское государство и право. – 1987. – № 10. – С. 3–12.
38. Таранов А.А. Нова Конституція Української РСР / А.А. Таранов // Вісник Академії наук Української РСР. – 1978. – № 6. – С. 69–78.
39. Ткаленко І.В. Конституція УРСР і документи Верховної Ради УРСР як історичні джерела / І.В. Ткаленко // Укр. іст. журн. – 1983. – № 1. – С. 140–145.
40. У лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936–1956 рр.): Зб. док. і матер.: У 2-х ч. – К., 1996. – Ч. II. – 410 с.
41. Цветков В. Радянське державне право / В. Цветков, С. Макогон. – К.: Наукова думка, 1982. – 335 с.
42. Яремчук В. Минуле України в історичній науці УРСР післясталінської доби / В. Яремчук. – Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2009. – 526 с.

© *Екатерина Левицкая*
(Київ)

ОСВЕЩЕНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ВЛАСТИ УССР СОВЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИЕЙ

С позиций современности критически анализируется научная литература о деятельности законодательных органов власти УССР, определена периодизация изучения проблемы.

Ключевые слова: законодательные органы власти, УССР, советская историография, Конституция УССР, Верховный Совет.

© *Kateryna Levytska*
(Kyiv)

COVERAGE OF ACTIVITIES OF THE STATE AUTHORITIES IN THE USSR BY SOVIET HISTORIOGRAPHY

There is critically analyzed the scientific literature on the activities of the State authorities in the USSR from the standpoint of the present, there is the periodization of studying the problem.

Keywords: the State authorities, Ukrainian SSR, Soviet historiography, the Constitution of the USSR, the Supreme Council.

До редакції надійшла 1.11.2012.

930: 94 (477)«1991–2012»

© *Олександр Дмитрушко*
(Київ)

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИМ АЛЬЯНСОМ: ІСТОРИОГРАФІЯ

У статті розкриваються історіографічні аспекти питання співробітництва України з Північноатлантичним альянсом доби незалежності.

Ключові слова: Україна, Північноатлантичний альянс, історіографія, доба незалежності.

Північноатлантичний договір, підписаний у Вашингтоні 4 квітня 1949 р., заклав основи Північноатлантичного альянсу (НАТО), головною метою якого було здійснення права на колективну оборону, передбаченого ст. 51 Статуту ООН. Крім офіційної мети, звичайно ж, ставилося головне політико-стратегічне завдання протистояння можливій агресії Радянського Союзу стосовно повоєнної Європи.

Відносини України з Північноатлантичним альянсом почали розвиватися вже незабаром після набуття нашою державою незалежності 1991 р. Україна ввійшла до Ради північноатлантичного співробітництва і стала одним з її активних членів. Беручи до уваги стратегічне становище України, як містка між Західною і Східною Європою, відносини між Україною та Північноатлантичним альянсом мають важливе значення для забезпечення миру і безпеки в євроатлантичному регіоні.

Вивченню проблеми співробітництва України з НАТО присвячено значну кількість робіт, як вітчизняних, так і закордонних дослідників. Зокрема, дана проблема знайшла своє відображення в публікаціях В. Будкіна [1], В. Кременя [7], С. Кульчицького [8], О. Ляшенка [9], О. Манчинського [12], І. Тодорова [13] та ін.

Мета статті – проаналізувати висвітлення питання відносин України з НАТО в історичній літературі.

Перші спроби з'ясувати відносини України та Північноатлантичного Альянсу з'являються в середині 90-х рр. XX ст. Основними проблемами, які в них висвітлюються, є розширення альянсу, ставлення України до цього процесу, його наслідки для нашої країни [1; 7; 8; 12].

З початком XXI ст. проблема дослідження взаємин Україна-НАТО набула нового поштовху. Тому, досить важливим було обґрунтування необхідності співпраці з НАТО. Перш за все, потрібно відмітити ряд дисертаційних та монографічних досліджень цього періоду. Зокрема, у монографії І. Тодорова розглядаються історичне та геополітичне підґрунтя європейського та євроатлантичного покликання України, етапи співробітництва України з Європейським Союзом та Організацією Північноатлантичного Договору в період 1991–2004 рр. На багатому і різноманітному фактичному матеріалі проаналізовано роботу центральних органів законодавчої, виконавчої й судової влади України в напрямку європейської та євроатлантичної інтеграції, досліджено місце і роль українських регіонів, політичних партій і недержавних громадських організацій у реалізації європейського вибору держави. Значна увага приділяється відносинам України та НАТО. Зокрема, мова йде про необхідність реформування Збройних Сил, розвиток відповідних державних структур, які були потрібні для того, щоб протистояти новим викликам небезпеки, хоч би звідки вона надходила. Як засвідчує досвід країн, що вже є членами НАТО, процес інтеграції в Альянс окреслював ті рамки, в яких повинні відбуватися реформи, а використання ноу-хау, досвіду та практичної допомоги НАТО сприяло більшій ефективності цього процесу [13, с.77].

У дослідженні О. Ляшенка приділяється увага розкриттю закономірностей становлення партнерських відносин з НАТО. Автор зазначає,